

Wrocław, 15 kwietnia 2016 r.

Dr hab. Andrzej Czajowski, prof. UWr

Ocena

dorobku naukowego oraz rozprawy habilitacyjnej dr Rafała Czachora
pt.: *Transformacja systemu politycznego Białorusi w latach 1988- 2001*

Rozwój naukowy doktora Rafała Czachora stawia Go w gronie wyróżniających się pracowników naukowych. W 2007 r. uzyskał tytuł magistra stosunków międzynarodowych w Instytucie Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego i podjął studia doktoranckie na Wydziale Nauk Społecznych tej Uczelni. Jednocześnie kontynuował naukę na filologii słowiańskiej specjalizując się w filologii rosyjskiej i uzyskując tytuł magistra w 2010 r. W tym samym, 2010 roku, obronił pracę doktorską w Instytucie Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Pracę magisterską ze stosunków międzynarodowych oraz pracę doktorską obronił z wyróżnieniem. W 2013 roku ukończył studia podyplomowe w zakresie kierowania projektami badawczo-rozwojowymi, podnosząc swoje kwalifikacje na polu organizacji nauki. Zaraz po obronie pracy doktorskiej, na początku 2011 r. został zatrudniony na stanowisku adiunkta w Dolnośląskiej Wyższej Szkole Przedsiębiorczości i Techniki w Polkowicach, gdzie pracuje do dziś. W roku akademickim 2010/2011 był zatrudniony w Instytucie Studiów Międzynarodowych UWr na umowie o dzieło, prowadząc zajęcia na kierunku stosunki międzynarodowe i na Podyplomowych Studiach Wschodnich.

W czasie pięciu lat, które upłynęły od uzyskania stopnia doktora do wszczęcia postępowania habilitacyjnego, dr R. Czachor opublikował 5 monografii, wydał jedną książkę pod swoją redakcją i był współredaktorem drugiej,

opublikował 17 rozdziałów w pracach zbiorowych, 28 recenzowanych artykułów w czasopiśmie naukowych, 26 recenzji, 4 referaty w zbiorach pokonferencyjnych oraz 8 artykułów prasowych i popularno-naukowych. Jest to dorobek obejmujący 90 pozycji, a jeśli do tego doliczyć 16 publikacji sprzed doktoratu – liczy on 106 pozycji. Ponadto przetłumaczył 4 teksty z języka rosyjskiego i angielskiego. Jedna monografia oraz książka pod Jego współredakcją ukazały się w języku rosyjskim, ponadto w języku rosyjskim opublikował On 8 tekstów w pracach zbiorowych i czasopiśmie naukowych oraz 2 teksty w języku angielskim. Pod względem ilościowym dorobek naukowy Habilitanta należy uznać za imponujący.

Przejdźmy zatem do oceny wartości merytorycznej tego dorobku. Generalnie rzecz biorąc, prace dr R. Czachora są wartościowe poznawczo, zawarta w nich warstwa erudycyjna jest podporządkowana celom badawczym, opis zjawisk oraz wyprowadzane z niego analizy i formułowane konkluzje są dobrze osadzone w teorii. Zjawiska, które bada i opisuje, przedstawia w czytelnych kontekstach i porusza się swobodnie wśród zagadnień znajdujących się w polu Jego zainteresowań. Dr Czachor twórczo poszukuje teorii i metod w celu satysfakcjonującego wyjaśnienia zjawisk politycznych obecnych na obszarze poradzieckim. Wnosi tym do nauki nowe treści, nowy sposób patrzenia na problematykę, która Go nurtuje. Prace Habilitanta są dobrze ustrukturyzowane, widać w nich przemyślany cel narracji, stanowią one przekonująco zamknięte całości.

Dr R. Czachor koncentruje uwagę zasadniczo na czterech obszarach badawczych. Pierwszy obejmuje problematykę dynamiki systemów politycznych państw poradzieckich, drugi – dotyczy kaukaskich tworów państwowych, trzeci – ustrojów samorządu terytorialnego w państwach poradzieckich, czwarty – polityki zagranicznej państw poradzieckich i polskiej wschodniej. Szczególne miejsce w Jego twórczości naukowej zajmuje Białoruś. Temu państwu poświęcił zarówno pracę doktorską, którą po uzupełnieniach i aktualizacji opublikował pt. *Polityka zagraniczna Republiki Białoruś w latach 1991-2011. Studium politolo-*

giczne, jak i dysertację habilitacyjną *Transformacja systemu politycznego Białorusi w latach 1988-2001*. Zainteresowanie procesami przemian politycznych na obszarze poradzieckim, skłaniające Habilitanta do poszukiwań teorii wyjaśniających zjawiska, które tam zachodziły i zachodzą, i które to zainteresowanie przewija się w wielu Jego publikacjach, zaowocowało wartościową monografią *Poradzieckie reżimy polityczne w perspektywie neopatrymonialnej. Wstęp do badań*. Dr Czachor badał też konsekwentnie systemy polityczne trzech państw. Rezultatem tego jest książka *Abchazja, Osetia Południowa, Górski Karabach: geneza i funkcjonowanie systemów politycznych*. Opublikował też w języku rosyjskim książkę, której treści nie znam, będącą, jak myślę, pokłosiem studiów na filologii słowiańskiej, poświęconą mentalności szlachty prowincjonalnej Rosji w okresie przemian społeczno-politycznych w drugiej połowie XIX w. Kwestia uwarunkowań kulturowych, w większym i mniejszym zakresie, w procesach przemian poradzieckich jest obecna w wielu publikacjach Habilitanta, a jedna jest temu specjalnie poświęcona. Dr Czachor nie rozpatruje kultury jako odrębnie interesującego Go zagadnienia. Czynniki kulturowe są dla Niego behawioralną komponentą metody neoinstytucjonalnej, co podkreśla omawiając założenia metodologiczne swoich badań. Zgłębianie problematyki kultury ułatwiało Mu, jak należy sądzić, uwzględnianie jej w wyjaśnianiu współczesnych procesów transformacyjnych na obszarze byłego imperium rosyjskiego. Wyodrębniająca się problematyką w twórczości Habilitanta jest samorządność terytorialna. Temu zjawisku poświęcił pięć publikacji, w odniesieniu do Azerbejdżanu, Armenii, Gruzji, Rosji i Białorusi.

Szczególne miejsce w osiągnięciach naukowych dr Czachora zajmują monografie, będące ukoronowaniem wyników wielostronnych badań, na bieżąco opracowywanych w formie artykułów i rozdziałów w książkach zbiorowych. Przede wszystkim zwracają tutaj uwagę trzy monografie. Pierwsza, wydana w 2014 r., dotycząca trzech państw kaukaskich, druga, wydana w 2015 r., do-

tycząca poradzieckich systemów politycznych, trzecia, wydana w 2016 r., dotycząca transformacji systemu politycznego Białorusi.

Książka *Abchazja, Osetia Południowa i Górski Karabach: geneza i funkcjonowanie systemów politycznych* wypełnia lukę w piśmiennictwie poświęconym dynamice zmian politycznych na obszarze poradzieckim. O ile istnieje dostateczna ilość publikacji dotyczących piętnastu państw powstałych w rezultacie rozpadu ZSRR, o tyle to, co dzieje się w parapaństwach, stanowiąc od ponad 20 lat zarzewie niepokojów i konfliktów grożących eskalacją, o czym świadczy m.in. wojna rosyjsko-gruzińska z 2008 r., nie doczekało się kompleksowego opracowania. Stąd wysiłek Habilitanta należy przyjąć z uznaniem, tym bardziej, że zaowocował on rzetelnie przedstawionym obrazem analizowanego i opisywanego przez Niego wycinka rzeczywistości politycznej.

Struktura książki jest przejrzysta i uzasadniona, a proporcje między poszczególnymi częściami są właściwe. Dążenie do własnej państwowości wymagało odniesienia się do problematyki suwerenności, co Autor uczynił w rozdziale pierwszym, wykazując się bardzo dobrą znajomością teorii na ten temat. Niezbędnym było także zarysowanie problemów i wydarzeń w rozpadającym się ZSRR, ukazanie tym samym przesłanek wydarzeń na Kaukazie. Biorąc pod uwagę rozległość problematyki dwóch pierwszych rozdziałów, dr Czachor wywiązał się z jej mówienia bardzo dobrze, sprowadzając rzecz do właściwych proporcji.

Trzy rozdziały dotyczące poszczególnych parapaństw zbudowane zostały według jednego schematu, tak więc każdy z nich zawiera trzy równobrzmiące podrozdziały. Metodę tę należy ocenić wysoko, bowiem zastosowany zabieg znakomicie ułatwia porównanie omawianych utworów politycznych, ułatwia komparatystykę.

Książka została oparta na obszernej bazie źródłowej, dr Czachor ze znawstwem wykorzystał literaturę przedmiotu do poszczególnych części, dotarł do

wielu publikacji prasowych i dokumentów. Zamieszczenie w Aneksie tekstów konstytucji trzech państw wzbogaca publikację.

Książka *Poradzieckie reżimy polityczne w perspektywie neopatrymonialnej. Wstęp do badań* jest bardzo dobrym opracowaniem teoretyczno-analitycznym. Habilitant przyjął, że dotychczasowe interpretacje przyczyn utrzymywania się systemów niedemokratycznych w większości państw poradzieckich, opierające się na teorii przejścia demokratycznego, nie przynoszą zadowalających rezultatów. Wprawdzie wypracowana na jej gruncie kategoria reżimów hybrydowych stosunkowo dobrze charakteryzuje poradzieckie systemy niedemokratyczne, ale modele przejścia do demokracji nie wyjaśniają ich satysfakcjonująco. Uznał, że efektywną perspektywę badawczą może dostarczyć weberowska teoria legitymacji panowania (władzy), a w szczególności jeden z rodzajów legitymacji władzy tradycyjnej, jakim jest władza patrymonialna. Ku tej perspektywie badawczej, określanej też neopatrymonialną, zwrócono się ostatnio w celu wyjaśnienia reżimów politycznych w Afryce. Dr. Czochar postanowił odnieść koncepcje wypracowane w odniesieniu do Afryki do obszaru poradzieckiego, przyjął, że zjawisko reżimów hybrydowych można próbować zinterpretować w świetle założenia neopatrymonialnego.

Książka składa się z trzech części: 1) teoretycznej, w której omawia kompetentnie neopatrymonalizm jako perspektywę badawczą, 2) analitycznej, gdzie charakteryzuje systemy poradzieckie jako neopatrymonialne, ukazując elementy poradzieckiego neopatrymonializmu, rodzaje reżimów neopatrymonialnych występujących na obszarze poradzieckim oraz ich dynamikę, 3) części, w której założenie neopatrymonialne testowane jest na wyjaśnianiu dynamiki reżimów Ukrainy, Rosji i Uzbekistanu.

Treść książki poprzedza wzorcowo napisane wprowadzenie, w którym dr Czochor kompetentnie, przekonująco wyjaśnia jej ideę, przedstawia cele i hipotezy badawcze, metody badań, strukturę pracy oraz stan badań nad problematyką, którą podjął. Książka wnosi do literatury polskiej nowe spojrzenie w proce-

się wyjaśniania specyfiki zróżnicowanych reżimów hybrydowych na obszarze poradzieckim, jest cennym głosem w dyskusji, która toczy się na ten temat.

Trzecia książka, *Transformacja systemu politycznego Białorusi w latach 1988-2001*, przedstawiona do oceny jako dysertacja habilitacyjna, jest obszernym opracowaniem liczącym 526, z czego należycie uporządkowana bibliografia zajmuje 45 stron. Nie jest dzieło deskryptywne ani faktograficzne, na co tytuł książki mógłby wskazywać. Pogłębiona analiza procesu politycznego, który w niej dominuje jest oparta na bardzo bogatej bazie źródłowej i dobrze osadzona w teorii transformacji systemu politycznego. Analizie tej służy metoda neoinstytucjonalna. Zarówno krytyczny przegląd modeli transformacji ustrojowej, jak i przemyślana perspektywa neoinstytucjonalna, zaowocowały przekonującą strukturą pracy, gdzie poszczególne jej części logicznie z siebie wynikają, gdzie wyjaśnianie zjawisk zależne jest od wyjaśnienia tych, które je warunkują.

Habilitant przyjął model transformacji systemu politycznego Białorusi, dzieląc go na fazy, których wprost w książce nie nazwał. W autoreferacie natomiast, potraktował ten model jako oryginalny swój wkład, ale cztery jego fazy określił latami. Tymczasem należało wyraźnie powiedzieć, że transformacja systemu politycznego Białorusi w badanym okresie składała się z czterech następujących faz: rozkładu systemu politycznego Białoruskiej SRR, pluralizację systemu politycznego, konsolidacji władzy i petryfikacji systemu politycznego. Taki model wynika ze spisu treści i jest on rezultatem krytycznego spojrzenia dr Czachora na teorię przejścia do demokracji, w której założono, że wraz z upadkiem systemu autorytarnego rozpoczynają się procesy demokratyzacyjne w kierunku konsolidacji demokracji. Procesy te, jak się uważa, zostały wstrzymane z przyczyn, które usiłuje się wyjaśnić, a ukształtowane reżimy nazywa się hybrydowymi, łączącymi elementy demokracji z elementami autorytaryzmu. Dr Czachor, jak się wydaje, nie doszukał się demokratyzowania systemu politycznego Białorusi. Nie wiem, dlaczego Habilitant nie zbudował modelu bezpośrednio w tekście, dlaczego wynika on pośrednio ze spisu treści?

Te cztery fazy, określone latami, ułożyły się w cztery kolejne rozdziały książki. Poprzedzone zostały dobrze napisanym rozdziałem, w którym Habilitant ustosunkowywał się do kwestii ich przystawalności do badanej przez siebie rzeczywistości. Następnie, w świetle neoinstytucjonalizmu, ciekawie, szeroko i kompetentnie zarysował uwarunkowania transformacji systemu politycznego Białorusi wszczętej w 1988 r. W ostatnim rozdziale, powracając do uwarunkowań, pokazał je już jako czynnik trwałości spetryfikowanego systemu politycznego.

Pozytywnie należy ocenić także zaangażowanie dr Czachora na polu organizacyjnym, dydaktycznym, międzynarodowym oraz Jego aktywność na konferencjach naukowych. Po obronie pracy doktorskiej przebywał na sześciu stazach na uczelniach zagranicznych, trzy razy był stypendystą programu Erasmus, Uczestniczył w sześciu grantach w tym międzynarodowych, będąc kierownikiem czterech z nich, koordynował projekt międzynarodowy.

Na podstawie oceny tak dysertacji habilitacyjnej, jak i całości dorobku naukowego oraz zaangażowania w pozostałych dziedzinach aktywności akademickiej, uważam, że dr Rafał Czachor jest w pełni dojrzałym badaczem, że Jego wkład do nauki jest duży zarówno w sensie dostarczania wiedzy zdobywanej w trakcie badań, jak i w rozwijaniu teorii i metodologii badań.

Biorąc powyższe pod uwagę, z pełnym przekonaniem stwierdzam, że dorobek naukowy i dysertacja habilitacyjna doktora Rafała Czachora kwalifikują Go do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego w myśl przepisów ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

Andrzej Czajkowski